

DLA doktori értekezés tézisei

Juhász-Molnár Boglárka

Szigeti József és a modern zene

Témavezető: Dr. Pintér Csilla

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem

28. számú művészet- és művelődés-történelmi tudományok besorolású
doktori iskola

Budapest
2016

I. A kutatás előzményei

Szigeti József a világhírű Hubay-iskola egyik legjelentősebb képviselője. Művészete nemzetközileg elismert, mind Európában, mind az Egyesült Államokban, ahol karrierje legaktívabb időszakát töltötte.

Az 1920-as évektől figyelme a modern zene felé fordult. Személyes kapcsolatot alakított ki a kortárs zeneszerzőkkel, többek között Bartókkal, Prokofjevvel, Stravinskyval, Ravellel, Busonival és Szymanowskyval. Tanulmányozta műveiket és repertoárjára tűzte hegedűre írt kompozícióikat. Olyan jelentős lemezfelvevő cégekkel állt szerződésben, mint a Columbia, a Mercury, a Vanguard és a Phillips. Az 1960-as évekig rögzített felvételeivel, korának egyik legtöbb lemezt készítő művészenek számít. Az említett szerzők számos műve Szigeti közreműködésének köszönhetően vált a hegedűrepertoár fontos részévé.

Szigeti munkásságáról ez idáig rendkívül kevés írás jelent meg. Leginkább angol nyelvű cikkek, és a hegedűművészek munkásságát összefoglaló lexikonok álltak rendelkezésemre:

Dufour, Peggy (szerk.): *Tribute to Szigeti*. New York: Peggy Dufour, 1986.

Schwarz, Boris: *Great Masters of the Violin from Corelli and Vivaldi to Stern, Zukerman and Perlman*. London: St Edmundsbury Press, Robert Hale, 1984.

Steinhardt, Arnold: „Joseph Szigeti. Violin visionary”, *Keynote* 9. 1982. 14–19.

Campbell, Margaret: *Die großen Geiger. Eine Geschichte des Violinspiels von Antonio Vivaldi bis Pinchas Zukerman*. Königstein: Athenäum Verlag, 1982. Angolul: *The Great Violinists*. Isabella Nadolny, Jutta Kühn-Rechenmacher, Eleonore Meyer-Grünwald (ford.). London: Granada, 1980.

Applebaum, Samuel: *Így játszanak ők. Beszélgetések világhírű hegedűművészekkel. 1972-1981. Szigeti József*. Fülep Tamás (ford.). Budapest: Polifon könyvtár, 1991. 33–41.

Bartók Bélával való kapcsolatát érintették korábbi kutatások:

Somfai László: „Bartók and Szigeti”, *The New Hungarian Quarterly*, XXXIII/128. (Winter 1992): 157–163.

Szabó Balázs: „»És Szigeti másképp játszik...« Bartók 2. hegedű-zongoraszonátájának 1940-es lemezfelvételéről”. *Magyar Zene*, L/2. (2012. május): 210–216.

Vikárius László: „Hasonlóságok és *Kontrasztok* – Bartók Ravel-hommage-a?”. In: Gupcsó Ágnes (szerk.): *Zenetudományi dolgozatok 1995–1996*. Budapest: MTA Zenetudományi Intézete, 1997. 243-274.

Szigeti pályafutását saját munkái alapján ismerhetjük meg legrészletesebben:

Szigeti, Joseph: *A Violinist's Notebook*. London: Gerald Duckworth & CO LTD, 1964.

Szigeti József: *Beszélő húrok*. Budapest: Zeneműkiadó, 1965, *A hegedűről*. Budapest: Zeneműkiadó, 1974, és *Beethoven*

hegedűművei. Budapest: Zeneműkiadó, 1968 című munkái hozzáférhetőek magyar nyelven.

Szigeti József önéletrajzi munkája alapján átfogó, de közel sem teljes képet kap az olvasó életútjáról. Szigeti életének legfontosabb eseményeire fény derül, azonban betegségeit és élete bizonyos időszakait homály fedi. A felsorolt tudományos cikkek többsége szintén csak vázlatos áttekintést nyújt a hegedűművész munkásságáról, illetve a művek keletkezésének körülményeit boncolgatja.

Szigeti felvételeiről, hegedüléséről, szakmai tudásának értékéről, a kortárs zeneszerzőkkel ápolt barátságokról ez idáig nem született tudományos munka.

II. Források

Kutatásaim során a Bartók Archívumban található forrásanyagok lehetővé tették számomra, hogy teljes képek kapjak Bartók Béla és Szigeti kapcsolatáról. Szigeti kiadatlan levelei és Bartóknak írott hegedűtechnikai ötletei alapján bizonyítani tudtam Szigeti hegedűművészetének hatását Bartók hegedűműveire (*1. Rapszódia, Kontrasztok*, 3. és 4. vonósnégyes, Szólószonáta).

Szigeti József hagyatéka, a közel 1000 kottából, illetve könyvből álló gyűjtemény a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Kutatókönyvtárában található. A dokumentumok gazdag forrásanyagként szolgáltak kutatásomhoz, hogy

bemutathassam a modern zene iránt megszállottan érdeklődő Szigeti portréját.

A David Hall által összeállított Szigeti-diszkográfia segítségével követni tudtam Szigeti József különböző életszakaszaiban készített kortárs-zenei felvételeit, ezek alapján következtetni tudtam repertoárjára, zongorapartnereire. A hangzó anyagok alapján elemeztem hegedűjátékának jellegzetességeit, a modern zenéhez szükséges technikai eszközöket, valamint képet kaphattam gondolkodásmódjáról és zenei egyéniségéről.

Szigeti közreadásait és átiratait Eric Wen (szerk.): *The Joseph Szigeti Collection. Transcriptions and Arrangements for Violin and Piano*. (New York: Carl Fischer Edition, 2000), és a *The Stravinsky Violin Collection. 9 Pieces for Violin and Piano*. (London: Boosey & Hawkes, 2007) című átiratgyűjtemények biztosították számomra.

III. Módszer

Első lépésként Szigeti József életútját mutattam be vázlatosan, figyelembe véve a csodagyerek pályáját és ennek az életmódnak a megpróbáltatásait. Figyelemmel kísértem Szigeti érett művésszé való átalakulását, találkozását Vincent d'Indyvel, Ferruccio Busonival és Myra Hess-szel. Az ő hatásukra fordult a fiatal Szigeti a modern zene és az értékes kamaramuzsika felé.

Következő lépésben a kortárs zene érdekében tett intézkedéseire világítottam rá, majd legrészletesebben a kortárs szerzőkkel való együttműködéséről írtam. A komponisták közül kiemeltem Szigeti és Bartók Béla barátságát, összegyűjtöttem közös koncertjeiket és lemezfelvételeiket. Szigeti hegedűn megszólaltatható hangszeres effektusokat ajánlott Bartóknak, melyeket a szerző saját műveiben is alkalmazott. Ezeket kotta- és hangzó példákkal illusztráltam.

Szigeti fentebb említett könyveit (főleg metodikai munkáit), a modern művek keletkezéstörténetét és a zeneszerzők életrajzi körülményeit egyeztetve képet alkottam a zeneszerző-barátságokról, a szerző és Szigeti próba-, illetve munkamódszereiről. Bizonyítottam, hogy számos hegedűre komponált modern mű népszerűsítésében meghatározó szerepet játszott Szigeti (számos mű között Prokofjev: D-dúr Hegedűverseny, Stravinsky: Duo Concertante, Busoni: 2. hegedű-zongoraszonáta, Ysaÿe: 1. szólószonáta, Bloch, Frank Martin, Casella és Berg Hegedűversenye).

Kutatásaim befejezéseként összegeztem Szigeti József érdemeit, hatását a fiatalabb hegedűs-nemzedékre. A kortárs zenei felvételek alapján rávilágítottam Szigeti József hegedülésének azon tulajdonságaira, melyek alkalmassá tették, hogy a modern zene egyik fő hegedűs-előadójává váljon.

Dolgozatom az első olyan tudományos munka Magyarországon és nemzetközi viszonylatban is, amely Szigeti József modern-zenei munkásságáról szól.

IV. Eredmények

Szigeti József művészetének hatását bizonyítja a számos neki komponált darab, különösen azok, melyeknek kompozíciós munkálataiban hangszertechnikai szempontból aktívan részt vett. Ezek a művek: Bartók: *1. Rapszódia, Kontrasztok* hegedűre, klarinéttra és zongorára, Ysaÿe: 1. szólószonáta, Prokofjev *Öt melódia*, Ernest Bloch, Alfredo Casella, Kadosa Pál, Ferruccio Busoni, Henry Cowell, Ernst Bacon kompozíciói.

A nagyszámú, Szigeti József nevéhez fűződő 20. századi kompozíció, kortárs-zenei felvételeinek gazdagsága, elragadó írói stílusa arra ösztönzött, hogy összegyűjtsem művészete azon tulajdonságait, melyek alkalmassá tették őt a modern zene előadására. Szigeti fellépéseinek sikerességével, meggyőző és hatásos koncepciójával újraalkotta ezeket a műveket, melynek köszönhetően azok fontos részévé váltak a hegedűrepertoárnak.

Szigeti József modern zenéhez kapcsolódó sokoldalú törekvései meghatározzák munkásságát, melyeknek ismerete az életműve iránt érdeklődők számára elengedhetetlen fontosságú.

V. Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó tevékenység dokumentációja

2011. október 8. Budapest, Régi Zeneakadémia Kamaraterme.

Műsor: Bartók: *2. Rapszódia*, Prokofjev: Szonáta két hegedűre. Km: Harsányi Sarolta - zongora, Laskay Zsuzsa - hegedű.

2012. május 23. Budapest, Nádor terem.

Műsor: Kodály: Duo hegedűre és csellóra, Shostakovich Trió hegedűre, csellóra és zongorára Nr. 2.

Km: Juhász Viktor, Valkó Béla – gordonka, Camille Jauvion - zongora

2012. június 21. Orosz Kulturális Központ Budapest.

Műsor: Shostakovich: 7 Románc szoprán hangra, hegedűre, csellóra és zongorára, Trió Nr. 2

Km: Berényi Andrea - szoprán, Camille Jauvion - zongora, Valkó Béla - gordonka

2013. szeptember 28. Montpellier, Franciaország. Montpellier sur Lez. *Des arpèges et des mots Festival*.

Műsor: Bartók: *1. Rapszódia, Andante*, Bartók-Székely: *Román népi táncok*, Bartók-Szigeti: *Magyar népdalok*

Km: Camille Jauvion - zongora

2014. február 8. Grabels, Franciaország: *5e Festival Le piano dans tous ses Éclats*.

Műsor: Debussy: Szonáta hegedűre és zongorára, Franck: A-dúr Szonáta hegedűre és zongorára.

Km: Camille Jauvoin – zongora

DVD felvétel, 2013. december 14-15, Budapest, RAZ Studio.

Műsor: Bartók-Székely: *Román népi táncok*,

Km: Camille Jauvion